

Prepovedano mesto je ogromen kompleks palač v samem središču Pekinga, ki je bil več kot 500 let dom kitajskih cesarjev.

Loščenje družinske srebrnine

Fotografije: Shutterstock

- Od Velikega zidu do velikega pande
- Do danes se je na Unescovem seznamu znašlo 57 snovnih in 43 nesnovnih spomenikov svetovne dediščine, s čimer se Kitajska uvršča na drugo mesto takoj za Italijo
- Kar nekaj jih še čaka na vpis

Tekst: Brane Maselj

Kitajski zid je hrbtenica zmaja in naše nacije, mi Kitajci pa smo zmajevi otroci,« mi je pripovedoval kitajski spremljevalec ob obisku obmorske trdnjave v Beidaiheju na severu dežele. S tem vojaškim objektom, ki ga imenujejo Zmajeva glava, se začenja Veliki zid, ki se nato gibko zvija skozi gorovja in ravnice več provinc. Dva tisoč let so potrebovali, da so ga postavili, zdaj potrebuje nenehno nego in obnavljanje, da bi trajal, in sodobna Kitajska se je tej nalogi zapisala že leta 1987, ko je Veliki zid kot objekt svetovne kulturne dediščine priznal tudi UNESCO.

Poleg zidu se je do danes na tem seznamu znašlo še 56 snovnih in 43 nesnovnih spomenikov svetovne dediščine, s katerimi se Kitajska uvršča na drugo mesto takoj za Italijo – kar je pravzaprav malo za tako velikansko državo s kar 5000-letno neprekinjeno zgodovino. A tako kot na drugih področjih se azijski velikan hitro prebujajo in znova odkriva v letih izolacionizma za svojimi zidovi zapostavljene zgodovinske zaklade. Kitajska ima bogato kulturno zgodovino na zelo različnih področjih materialne in nematerialne kulturne dediščine, ki odražajo njeno starodavno civilizacijo. Del te edinstvene in raznolike dediščine je Unesco že priznal, še veliko več je čaka, da njeni skrbniki izpolnijo zahtevne kriterije.

Gigantski spomeniki

Veliki zid (tehnično) ni bil povsem prvi kitajski spomenik kulturne dediščine, ki je bil vpisan na Unescov seznam. Le nekaj mesecev pred njim so kot prvi kitajski spomenik svetovnega pomena vpisali jame Mogao v Dunhuangu. V njih domuje kompleks budističnih templjev in svetišč, ki vsebujejo eno največjih in najpomembnejših zbirk budistične umetnosti na svetu. Tako Mogao kot drugi kitajski spomeniki nimajo para v svetovni kulturni zakladnici, a vendar je Veliki zid verjetno najbolj ikonična kitajska gradnja, pa ne le zaradi kar 22.000-kilometrski dolžine, vidne celo iz vesolja, ampak ker je svojo podobo zasidran v samem središču kitajskega miselnega sveta. Istega leta kot zid in jame Mogao je Unesco priznal izjemno vrednost za človeštvo tudi Prepovedanemu mestu v Pekingju. To je ogromen

Med kandidati za Unescov seznam je tudi skalna umetnost Huašan iz dinastij Tang in Song, ki jo sestavlja več kot 1500 motivov.

kompleks palač v samem središču prestolnice, ki je bil več kot 500 let dom kitajskih cesarjev in je tako rekoč obvezen del obiska glavnega mesta. S svojimi urejenimi vrtovi in številnimi zgradbami (katerih skoraj 10.000 sob vsebuje pohištvo in umetniška dela) je neprecenljivo pričevanje o kitajski civilizaciji v času dinastij Ming in Čing. Južno od vhoda v cesarsko palačo, imenovanega Vrata nebeškega miru, leži Trg nebeškega miru, ki je eden največjih na svetu. Na tej veličastni ploščadi, nad katero še vedno dominira ogromen portret Mao Cetunga, so se skozi zgodovino odvijali številni pomembni in zgodovinski shodi. Tovariš Mao je 10. oktobra 1949 pred množico na njej razglasil ustanovitev Ljudske republike Kitajske, in ta je 40 let kasneje, leta 1989, v krvi zatrla študentske proteste, ko je nad protestnike poslala tanke. Število mrtvih je še danes predmet ugibanj, in sicer od 300 do kar 3000. Kljub temu je trg zaradi svoje velikosti in središčne lege v glavnem mestu priljubljeno zbirališče turistov in domačinov, ki se še danes na njem radi posvečajo priljubljeni kitajski dejavnosti – spuščanju zmajev.

Zmaj, tudi v Prepovedanem mestu je upodobljen nešteto krat, je kot rečeno eden osrednjih simbolov kitajske kulture, ki je že tisočletja povezana s filozofijo jina in janga. Ta ponazarja na videz ločene in nezdružljive sile narave, ki pa se medsebojno dopolnjujejo in oplajajo.

V jamah Mogao domuje kompleks budističnih templjev in svetišč, ki vsebujejo eno največjih in najpomembnejših zbirk budistične umetnosti na svetu.

Bolj ko se človek spreminjanju prilagaja, bolj je učinkovit; simbol, ki takšno prilagajanje najpopolneje izraža, je za Kitajce zmaj.

Beseda »danšja« označuje posebno obliko pokrajine v subtropskem predelu jugozahodne Kitajske: zaznamuje jo rdeči peščenjak, iz katerega so strma pobočja, ter stebri in figure, ki so lahko nastali zaradi gubanja in preperevanja kamnin. Na fotografiji je Mavrična gora.

Ker jin in jang – dve nasprotujoči, a dopolnjujoči se sili – v naravi nikoli ne obstajata v čisti obliki in mirovanju, ampak sta vedno v dinamičnem vzajemnem delovanju, je zmožnost prilagajati se njunemu spreminjanju izraz najvišje življenjske modrosti. Bolj ko se človek spreminjanju prilagaja, bolj je učinkovit; simbol, ki takšno prilagajanje najpopolneje izraža, je za Kitajce zmaj. Že daoistični modrec Zhuang Zi je v svojem zapisu povzel Kong Zija, ki je dejal: »Tokrat sem zares videl zmaja. Če se zmaj skrči, je kot telo. Če se razširi, pa postane čudovit vzorec. Skozi oblake in qi jadra ter se hrani ob yinu in yangu. Ob tem sem ostal brez besed. Kako bi mogel še o čem poučiti Lao Dana!« (Zhuang Zi: *Klasik dežele južne rože*, 2006, str.121)

Tudi v tem smislu so Kitajci še naprej zmajevi otroci, čeprav je skušala Maova komunistična oblast zatreti večino tradicionalne miselnosti, z njo pa tudi umetnost, običaje, zgodovino in vse, kar je pravzaprav naredilo Kitajsko tako posebno v zadnjih nekaj tisoč letih. Tudi zato so bili številni kulturnozgodovinski objekti v desetletjih

komunistične vladavine izropani in prepuščeni propadanju. Šele po spremembi politične usmeritve, ki je dovolila malo več miselne raznolikosti, predvsem pa zasebno pobudo – najbolje jo ponazori danes znameniti izrek pomaovskega voditelja Denga Xiaopinga, da ni važno, kakšne barve je mačka, če zna loviti miši – se je Kitajska začela odpirati svetu, s tem pa se tudi znova zavedati pomena svoje kulture in njene dediščine.

Unescovi zahtevni kriteriji

Prav takrat enkrat, leta 1974, so v Šia'nu odkopali prve kipe vojščakov iz terakote v naravni velikosti, ki so bili pokopani s prvim kitajskim cesarjem Čin Ši Huangdijem, ustanoviteljem prvega imperija v kitajski zgodovini, pred več kot 2000 leti. Danes je Huangdijeva vojska ena najbolj znanih kitajskih turističnih znamenitosti, na Unescov seznam svetovne dediščine pa so jo vpisali v istem letu kot Veliki zid in Prepovedano mesto. Do danes so v približno 200 jamah odkopali na tisoče vojakov in konj iz terakote v naravni velikosti,

Veliki panda je ikonični simbol Kitajske – uspelo ji je ohraniti in v zadnjih desetletjih celo zmanjšati njihovo ogroženost.

bronastih vozov ter orožja; celoten kompleks z grobnicami in arhitekturnimi ostanki se razteza na več kot 600 lokacijah na območju nepredstavljenih 56 kvadratnih kilometrov.

Kitajska je z odpiranjem svetu začela tudi intenzivneje sodelovati z mednarodno skupnostjo in vstopati kot polnopravna in pravzaprav čedalje močnejša članica v številne njene organizacije. Da pa bi lahko svoje kulturne spomenike uvrstila na Unescov seznam, je morala biti sposobna zadostiti tudi številnim strogim kriterijem. Pri glinenih vojaki iz Ši'ana, denimo, je najprej prevladalo to, da gre za edinstveno pričevanje predmetov, predvsem orožja, o vojaški organizaciji na

Kitajskem v času vojskujočih se kraljestev (475–221 pr. n. št.), ki zaradi izjemnih tehničnih in umetniških lastnosti bojevnikov in konj iz terakote ter pogrebni vozov v bronu predstavlja glavna dela v zgodovini kitajskega kiparstva pred vladavino dinastije Han.

Poleg tega je mavzolej Čin Ši Huangdija, piše v Unescovi obrazložitvi, največji ohranjeni spomenik na Kitajskem, povezan s prvo združitvijo kitajskega ozemlja; kot celota izraža integriteto in pristnost, ki verodostojno odražata strogo ureditev mavzoleja in življenja v palači ter vojaških sistemov dinastije Čing. Ob vseh teh kriterijih pa mora biti spomenik, kot je mavzolej Čin Ši Huangdija, tudi ustrezno pravno in upravno zaščiten. Že ob vpisu leta 2005 je ljudski kongres province Šanši sprejel uredbo o zaščiti mavzoleja, nato pa še o ustanovitvi Muzeja mavzoleja Čin Ši Huangdija, ki je prevzel odgovornost za celotno načrtovanje, upravljanje, arheološka izkopavanja, znanstvene raziskave in dnevno vzdrževanje.

Kitajska ima res veliko področij kulturne in naravne dediščine, ki bi lahko izpolnjevala pogoje za priznanje Unesca, a še ne izpolnjujejo strogih kriterijev. Vpis na Unescov seznam ni odvisen od velikosti ali števila kulturnih in naravnih znamenitosti, ki jih država ima, pač pa od dejavnikov, kot je kulturni in zgodovinski pomen področja, stopnja ohranjenosti in njegova edinstvenost. Poleg tega Unesco pri ocenjevanju nominacij posamezne države upošteva zastopanost različnih vrst področij kulturne dediščine v vsaki državi. S tem poskuša zagotoviti, da ima vsaka država tudi uravnoteženo zastopanost različnih področij, kot so arhitekturna, arheološka in naravna najdišča.

Kitajska je zato že ob prvih uvrstitvah na Unescov seznam predstavila tudi najdišče pekinškega pračloveka v Džovkovdianu. Znanstvena raziskovanja na kraju, ki leži le 42 kilometrov od Pekinga, so se začela že v dvajsetih in tridesetih letih 20. stoletja in so ovrгла do takrat splošno sprejeto kronologijo človeške zgodovine. Doslej so privedla do odkritja ostankov *Sinanthropus pekinensis*, bolj znanega kot pekinški pračlovek iz vrste *Homo erectus*, ki je živel v srednjem pleistocenu, skupaj z različnimi predmeti in ostanki naše vrste *Homo sapiens* pred

Kulturna krajina riževih teras Honghe Hani je ekološka in estetsko dovršena. Vodo na terasah zagotavljajo s kompleksnim sistemom kanalov.

Veliki zid se gibko zvija skozi gorovja in ravnice več provinc. Dva tisoč let so potrebovali, da so ga postavili, zdaj potrebuje nenehno obnavljanje.

20 do 10 tisoč leti. Znanstveno delo na najdišču, ki je izjemen dokaz prazgodovinske človeške družbe na azijski celini in njene evolucije, medtem še vedno poteka.

Brez denarja ni ustrezne zaščite

Poleg ustrezne pravne zaščite mora kitajska vlada, kot tudi vse druge države s kulturnimi spomeniki svetovnega pomena, zagotoviti tudi ustrezna finančna sredstva za njihovo vzdrževanje. Zneska, ki ga kitajska vlada namenja za ohranjanje spomenikov materialne in nematerialne kulturne dediščine na Unescovem seznamu, ni mogoče ugotoviti, saj lahko sredstva prihajajo iz različnih virov in se razlikujejo od leta do leta. Opazno pa je, da Kitajska v zadnjih letih povečuje vlaganja v zaščito in ohranitev svoje kulturne dediščine.

Tako je leta 2019 vlada napovedala, da namerava vložiti 2,5 milijarde yuanov (približno 360 milijonov evrov) v zaščito kulturnih relikvij in dediščine po vsej državi.

Kitajska vlada je vzpostavila tudi številne programe in pobude za podporo ohranjanja kulturne dediščine, vključno z nacionalno upravo za kulturno dediščino in nacionalnim seznamom nesnovne kulturne dediščine. Oba ta vira zagotavljata financiranje ohranjanja pa tudi promocijo kulturne dediščine. Poleg tega je sodelovala z Unescom pri uvedbi številnih skupnih pobud, namenjenih varovanju kulturne dediščine, kot je skrbniški sklad Unesco–Kitajska, ki podpira ohranjanje območij kulturne dediščine in spodbuja kulturno raznolikost. Čeprav se zdi, da se Kitajska čedalje bolj zaveda svoje neprecenljive zakladnice, pa lahko ob primerjavi z Italijo – prvakino

SNOVNA DEDIŠČINA NA SEZNAMU UNESCA (57)

Mavzolej prvega vladarja dinastije Čing, Ši'an, Cesarske palače dinastij Ming in Čing v Pekingu in Šenjangu, jame Mogao, Veliki zid, gora Tajšan, najdišče pekinškega človeka v Džovkovdianu, gora Huangšan, območje Huanglong, zgodovinsko zanimivo območje Vulingjuan, zgodovinsko zanimivo območje doline Džjudžajgov, kompleks starodavnih stavb v gorah Vudang, zgodovinski ansambel palače Potala, Lhasa, gorsko letovišče in njegovi oddaljeni templji: Čengde, Konfucijev tempelj in pokopališče ter dvorec družine Kong v Čufu, narodni park gore Lušan, slikovito območje gore Emej (vključno z velikanskim Budo v Lešanu), klasični vrtovi Sudžova, starodavno mesto Ping Jao, staro mesto Lijang, Poletna palača in cesarski vrt v Pekingu, Nebeški tempelj (cesarski žrtveni oltar v Pekingu), gora Taj, Ta'jan, Dadzu – klesanje v kamnu, gora Vuji, starodavne vasi v južnem Anhuiju – Šidi in Hongcun, gora Čingčeng in namakalni sistem Dujiangjan, jame Longmen, cesarske grobnice dinastij Ming in Čing, jame Jungang, tri vzporedne

reke zaščitene območij Junan, glavna mesta in grobnice starodavnega kraljestva Kogurjo, zgodovinsko središče Macaa, starodavna prestolnica Jin Šu, sečuanska zavetišča za velike pande – Volong, gora Sigunjang in gorovje Jajin, vasi v Kajpingu in stolpi »djaolov«, Južnokitajski kras, stavbe »tulov« v Fudžjanu, nacionalni park gore Sančingšan, gora Vutaj, klifi Danšja, zgodovinski spomeniki Dengfenga v »Središču neba in zemlje«, kulturna pokrajina Zahodnega jezera Hangdžov, poletna prestolnica Šanadu, čengjanški fosili, Šinjang, gora Tjan, kulturna krajina riževih teras Honghe Hani, svilne ceste: Čang'an–Tjanšan, Veliki kanal, ostanki mesta Tusi, kulturna krajina kamnite umetnosti Zuojiang Huašan, Gulangu – otok samo za pešce ob obali Šjamena, gozdovi Hubej Šenongija, Hoh Šil, Činghaj – Tibet, največja in najvišje ležeča planota na svetu, gora Fanjingšan v pogorju Vuling, ostanki mesta Liangdžu in njegove kulture žada, zavetišča za ptice selivke ob obali Rumenega morja, Emporium v fujjanskem Čandžovu.

Način usklajevanja uma in telesa in hkrati zelo učinkovita borilna veščina.

NESNOVNA DEDIŠČINA NA SEZNAMU UNESCA (43)

Tradicionalne tehnike predelave čaja in z njimi povezane družbene prakse na Kitajskem, tajičuan, vančuang – obredi za ohranjanje trajnostne povezave med človekom in oceanom, lumsko zdravilno kopanje sova rigpa, znanje in prakse o življenju, zdravju in preprečevanju in zdravljenju bolezni med Tibetanci, štiriindvajset solarnih terminov, kitajsko znanje o času in praksah, razvitih z opazovanjem gibanja sonca, džusuan, znanje in prakse matematičnega računanja z abakusom, usposabljanje novih generacij lutkovnih praktikov Fudžjana, pripovedovanje zgodb Hedžen Jimakan, kitajske senčne lutke, Mešrep – prenos kulturnih praks uigurskega ljudstva, vodotesna pregradna tehnologija kitajskih oceanskih ladij junk, lesen premični tisk, pekinška opera, akupunktura in mošibustija v tradicionalni kitajski medicini, tradicionalne tekstilne tehnike Li: predenje, barvanje, tkanje in vezenje, tradicionalna zasnova in prakse gradnje kitajskih lesenih ločnih mostov, novoletni festival Čiang, Velika pesem etnične skupine Dong, Ši'anski ansambel za pihala in tolkala, gojenje svile – Nanking, glasba ljudstva Minan, obrt izdelave nankinškega, junjin brokata, tradicionalne obrti izdelave papirja Xuan, opera Jueju, tradicija epov o kralju Gesarju, tradicionalna tehnologija žganja longčuanske keramike, poslikave in kiparstvo Regong, tibetanska opera, oralna tradicija kirgiških epov manas, mongolsko grleno petje khoomei, tradicija improvizirane glasbe hua'er, kmečki ples korejske etnične skupine, kaligrafija, umetnost graviranja kitajskega pečata, kitajsko izrezovanje iz papirja, tradicionalna arhitekturna izdelava konstrukcij z lesenim okvirjem, festival zmajskih čolnov, verovanje in običaji Mazu, kitajska tehnika graviranega blok tiska, opera Kunču, kitajski inštrument gučín in njegova glasba, glasbena umetnost Ujgurov iz Činjanga muqam, Urtiin Duu – tradicionalna mongolska ljudska dolga pesem.

z 58 zaščitenimi objekti – vidimo, kako daleč je še od ustrezne skrbi za svojo svetovno dediščino. Tudi pri Italiji gre za državo z dolgo in bogato kulturno zgodovino, ustvarili so številne ikonične znamenitosti, ki so priznane po vsem svetu. Poleg tega si je Italija močno prizadevala za ohranitev svoje kulturne dediščine, zaradi česar je veliko njenih znamenitosti izpolnilo stroga merila za priznanje Unesca; vlada je samo predlani odobrila proračun v višini 1,8 milijarde evrov za zaščito in krepitev kulturne dediščine, ki vključuje sredstva za vzdrževanje in obnovo zgodovinskih zgradb, spomenikov in arheoloških najdišč. Ta proračun je le del večjega, pet milijard evrov vrednega načrta za kulturno dediščino, objavljenega leta 2017, katerega cilj je vlaganje v ohranjanje in promocijo kulturne dediščine po vsej državi. Poleg teh sredstev je Italija deležna tudi podpore Evropske unije, ki je Italiji za obdobje 2014–2020 namenila 8,7 milijarde evrov za ohranjanje in promocijo kulturne dediščine v okviru Evropskega sklada za regionalni razvoj. Ta sredstva se uporabljajo za vrsto pobud, vključno z obnovo spomenikov, razvojem kulturne gozdarstva in promocijo nesnovne kulturne dediščine.

Med željo po turizmu in ohranjanjem tradicij

Tudi Kitajska si zdaj prizadeva za razvoj trajnostnega turizma za svoja področja kulturne dediščine. To vključuje iskanje ravnovesja med razvojem turizma in prizadevanji za zmanjšanje njegovega vpliva na to dediščino. Pristojni upajo, da bo Kitajska s spodbujanjem odgovornih turističnih praks in izobraževanjem obiskovalcev o pomenu teh območij ohranila svojo kulturno dediščino in izkoristila gospodarske priložnosti, ki jih lahko prinese turizem. Po drugi strani pa povpraševanje po sodobni infrastrukturi, kot so avtoceste in stavbe, vodi tudi do uničenja nekaterih zgodovinskih stavb in sosesk. Hitra urbanizacija, rast prebivalstva in modernizacija so že povzročili uničenje nekaterih področij kulturne dediščine, zaradi sprememb v družbenih vrednotah in življenjskem slogu pa izginjajo tudi nekatere značilne tradicije.

Z umnim križanjem rastlin in živali so razvili čisto posebne oblike življenja – poleg čaja je zelo znana tudi svila.

Iz ptičje perspektive spominjajo okrogle ilovnate hiše v Fudžjanu na sodobne nogometne stadione.

Na stotisoče virov nesnovne dediščine

Kitajska ima na Unescovem seznamu nesnovne dediščine zdaj skupno 43 nematerialnih kulturnih dediščin, bodisi da gre za ljudsko literaturo, tradicionalno glasbo in ples, medicino ali slikarstvo. Med zadnjimi sta bila na seznam, ki je nastal leta 2008 z več vrstami kitajske opere in ljudske glasbe, lani vpisana tajičuan in obred vangčuan. Seveda so na seznamu tudi svetovno znane kulturne tehnike in posebnosti, kot so senčne lutke, akupunktura s celotno tradicionalno medicino, kaligrafija, festival zmajskih čolnov itd.

Kitajska je h Konvenciji o varovanju nesnovne kulturne dediščine sicer pristopila že leta 2004, nato pa je do leta 2009 izvedla prvi popis nesnovne kulturne dediščine – prišli so do 870.000 virov, kar je znova pokazalo vso globino in širino zgodovine te enormne države. Tudi

seznam snovnih spomenikov, ki jih Kitajska še želi vpisati v svetovno dediščino pod okriljem Unesca, ni kratek. Na vpis čaka tudi starodavno mesto Džongšan, ki je dobro ohranjen primer tradicionalnega vodnega mesta, kakršno je že priznani Sudžov – z mrežo kanalov, mostov in ozkih uličic, obrobjenih z zgodovinskimi stavbami, vključno s templji, vrtovi in dvoranami prednikov.

To je le nekaj primerov materialne kulturne dediščine na Kitajskem, ki jih utegne Unesco v kratkem priznati in s tem pripomoči k njihovi ohranitvi in ozaveščanju o bogati kulturni dediščini Kitajske.

V to zakladnico sodi tudi umno križanje rastlin in živali, s katerim so razvili čisto posebne oblike življenja na Kitajskem – poleg čaja je zelo znana tudi svila; ki je tisoče let bila pomembna industrija, temelječa na zapredkih križanih in posebej vzgajanih sviloprejk – nekatere živalske vrste, kot je veliki panda, pa so se razvile kar same. Kitajski jih je kljub burnim pretresom uspelo ohraniti in v zadnjih desetletjih celo zmanjšati njihovo ogroženost. Veliki panda je ikonični simbol Kitajske – daje upanje, da bodo znali primerno zavarovati tudi vse svoje neštevilne kulturne in krajinske zaklade. ■

Kipi vojščakov iz terakote v naravni velikosti so bili pokopani s prvim kitajskim cesarjem Čin Ši Huangdijem, ustanoviteljem prvega imperija v kitajski zgodovini, pred več kot 2000 leti.

